

Det Norske Hus

Taler

Thorbjørn Jagland

Dato

7 november 1996

Sted

Folkets Hus, Oslo

Omstendigheter

Arbeiderpartiets 56. landsmøte

- 1 I 1999 vil Landsorganisasjonen være 100 år og det norske samfunn vil stå på startstreken til et nytt årtusen. LOs hundreårige historie faller sammen med framveksten av det moderne norske velferdssamfunn. I forbindelse med jubileet har FAFO på oppdrag av LO satt igang et forskningsprosjekt: "Det 21.
5 århundres velferdssamfunn". LO vil ta på alvor de store forandringer det norske samfunn og verden nå gjennomlever.

- LO vil se framover - ikke skue bakover. LO ønsker at Arbeiderpartiet skal være med i dette arbeidet. Det blir et stort faglig/politisk prosjekt for å trygge
10 framtida.

Partifeller,

- Skal vi ikke la dette være vår gave til LO på 100-årsdagen i 1999. Det kan da bli
15 arbeiderbevegelsens innspill i arbeidet med å forsterke Det Norske Hus. Vi lever i usikkerhetens tidsalder. Men mennesket kan fortsatt skape sin egen historie. Ved å mobilisere og forene gamle og nye sosiale krefter, kan vi gjøre det. Det er det som er Arbeiderpartiets og LOs felles oppgave. "Mennesket skaper selv sin historie." Med nettopp disse ordene startet en sosial revolusjon i forrige
20 århundre. Ny teknologi kom. Industrien vokste fram og med den de rådende ideologier og politiske partier vi har hatt i hele dette århundre. Sosialismen var et opprør mot den kapitalistiske utnyttning av den voksende arbeiderklasse. Opprøret rammet de som hevdet at økonomien bare kunne styres etter bestemte lover - de kapitalistiske lover som nærmest ble gjort til en ny religion.
25 Undertrykking og utnyttning er ikke noe naturgitt. Mennesket kan fri seg fra dette. Mennesket skaper sin egen historie. Her ligger sosialismens viktigste bidrag i historien: Det er mennesket som lager de økonomiske lovene, ikke

økonomiske lover som bestemmer over mennesket.

30

En ny industriell revolusjon er på gang. Nå er det ikke Newtons fysikk som danner grunnlaget. Han som mente at tilværelsen kunne forklares gjennom matematiske formler. Naturen var noe statisk. Nå er det Einsteins kvantefysikk som gjelder. Den forklarer at ingenting er sikkert. Vi oppdager at for hvert lag vi skreller av løken, ser vi et nytt.

35

Vi vil aldri få vite alt.

For alt er i forandring.

40

Vi lever i usikkerhetens tidsalder.

"Ved å bygge på samråderett, ved å stå på en konsekvent reformisme bygget på ansvarlighet, langsiktighet i beslutningene, kan mennesket selv skape sin historie - også det som kalles usikkerhetens og de store forandringers tidsalder."

45

Dette står på side 8 i forslaget til nytt prinsipp- og handlingsprogram: Vi er ikke underlagt teknologien. Vi er ikke underlagt markedsliberalistiske lover. Mennesket kan fortsatt skape sin egen historie. Forutsetningen er at vi tar innover oss sentrale ord: Ansvarlighet, langsiktighet, samråderett.

50

Samråderett, fordi det aldri tidligere har vært klarere enn nå, at vi er avhengige av hverandre som lever i Norge. Og Norge er avhengig av andre land. Råderett over eget liv får vi bare sammen med andre. Egoismen har alltid ført til urettferdighet. Nå er den direkte farlig. Vi må gjøre tilsvarende erkjennelse om andre ismer.

55

- Rasisme avler hat.

60

- Fundamentalisme avler vold.

- Nasjonalisme betyr krig.

Disse ismene hører med til de farligste sidene ved det 20. århundre. De har ingen berettigelse i det 21. århundre. Fordi alles handlinger får stadig større konsekvenser for andre, bør vi ikke bare be pent om samråderett. Vi må også

65

med full rett kunne kreve det.

70 Når vårt livsmiljø trues av gammeldagse kjernekraftverk og utrangerte
atomvåpen i Russland, har vi rett til å blande oss inn i hvordan de kan sikres.
Når en effektiv avtale om fullstendig atomvåpenprøvestans er like viktig for små
land uten slike våpen som for kjernevåpenmaktene, må vi i samråderettens navn
kunne kreve å få være med å bestemme. Når makthavere eller andre truer store
75 folkegrupper med overgrep og folkemord, kan ikke dette bare være et internt
nasjonalt anliggende. Da må verdenssamfunnet gjennom FN kunne kreve
samråderett og gjennomføre intervensjoner, dersom det er eneste utvei. Når
forurensninger og klimautslipp truer det globale miljøet, har både nåværende og
kommende generasjoner rett til å kreve av oss at det blir inngått forpliktende
80 internasjonale miljøavtaler. Når felles gjennomføring av miljøavtaler mellom
grupper av land gir best resultater og mest miljø for pengene, må vi følge dette
opp i praksis i våre nærområder.

En første prøve vil være om vi sammen med våre gode naboer greier å etablere et
85 felles nordisk energimarked med felles miljøregnskap. Samråderett i Norden.

Når hele samfunnet og den enkelte har behov for satsing på etter- og
videreutdanning, trengs det forpliktende samhandling for å få dette til. Ved
tariffoppgjøret i 1998 kommer den første store prøven på om alle tre parter er
90 villige til å avsette tilstrekkelige ressurser til et nytt felles utdanningsfond. Det vil
gi samråderett om den viktigste reformen vi kan gjennomføre på vei inn i et nytt
årtusen.

Vi må anlegge et helhetssyn på hvordan samfunnet blir inn i det neste århundre
95 for å forstå betydningen av samråderett.

I føydalsamfunnet ble menneskenes plass i samfunnspyramiden bestemt av
hvilken stand de tilhørte. I industrisamfunnet var forholdet til
produksjonsmidlene det viktigste. Din plassering i samfunnet var avhengig av
100 din klassetilhørighet. Den teknologiske utviklingen og utdanningsrevolusjonen
er i ferd med å endre dette fundamentalt. Fortsatt eksisterer det økonomiske og
sosiale skillelinjer i samfunnet - men de er ikke lenger så enkle å definere. I dag er
kunnskap og kompetanse den fremste kapitalen i arbeids- og samfunnsliv. Det
er ikke lenger din økonomiske styrke alene som bestemmer arbeidsforhold og
105 innflytelse i samfunnet. Kunnskap og kompetanse er en form for kapital som er

i hvert enkelt menneskes eie. Dette forandrer maktforholdene på arbeidsplassene og i samfunnet.

- 110 Dagens arbeidsplasser kan ikke styres ovenfra og ned. De politiske partiene kan ikke styres slik, og samfunnet som helhet kan ikke styres slik. Det skyldes delvis at menneskene det gjelder ikke vil finne seg i det. Men også fordi det er umulig å samle all kunnskap og all kompetanse ett sted, for så suverent å styre derfra. Styring er å få folk til å samarbeide. Mange av de gamle kollektivene og
- 115 pyramidene faller. Det vi må unngå er at de erstattes av individualismen - av en "enhver seg selv nok"-tankegang.

- Undersøkelsen som AUF i samarbeid med UNGFORSK gjennomførte blant 10.000 skoleelever hadde dette som utgangspunkt. Spørsmålet var: Hvilke
- 120 holdninger har unge mennesker til politikk, og hvorfor organiserer de seg ikke? Svarene var svært klare: Unge mennesker er svært engasjert og kunne tenke seg å arbeide med saker som arbeidsledighet, miljøvern, for antirasisme og mot vold. Men de ser ingen klare strategier for hvordan de i fellesskap skal gjøre dette. Bare 12 prosent er helt sikre på at det går an å påvirke politikken. Tormod Øia ved
- 125 UNGFORSK sier det slik: «Det er nærliggende å kalle denne ungdomsgenerasjonen for sjølbergere. De ser problemene, men i fraværet av kollektive løsninger velges individuelle strategier. Det gjelder å ta vare på kroppen sin, være sunn og frisk, og det gjelder å gjøre det godt på skolen. De unge er små Isak Sellanraaer som bygger seg sine egne festninger for å beskytte
- 130 seg mot stormene som raser utenfor.»

- Vår utfordring som sosialdemokratisk parti og som regjeringsparti, må være på den ene siden å bygge et alternativ til pyramidene og hierarkiene, på den andre siden å presentere et alternativ til den rene individualismen. Fordi dette siste så
- 135 lett tipper over i egoisme og i en alles kamp mot alle. Og vi vet hvem som pleier å gå tapende ut av en slik kamp. Vårt alternativ må være samråd. Det må være alles rett til å bli tatt med på råd før beslutningene fattes. Det må være de forpliktende samtalene og dialogene, rådslagene og argumenteringen. Det må være regler for konfliktløsning. Det må være åpenhet om spørsmål, evne til
- 140 kritisk tenkning og til å kunne lære av sine feil. Kort sagt; en moderne måte å drive politikk på.

I en av Jostein Gaarders bøker kommer gutten Mika fra en annen planet til jorda. På Mikas planet er det slik at man bukker når noen stiller gode spørsmål,

men man bukker aldri for et svar. - Du skal aldri bøye deg for et svar, sier Mika.... Et svar er alltid det stykket av veien som ligger bak deg. Det er bare et spørsmål som kan peke videre.

150 De andre partienes reaksjoner på vår oppfordring til samråd og invitasjoner til dialog tyder på at de ikke har noe gjennomtenkt forhold til dette. De mener tydeligvis at jeg nå skal godta alle krav og synspunkter som kommer. Hvis ikke, holder jeg ikke det jeg har lovet, å føre dialog. Vi må diskutere åpent. Vi må vekk fra ping-pong-debatten. Vi må blottlegge realitetene i hver sak og på den måten
155 skaffe samfunnet en felles virkelighetsforståelse. La meg bruke debatten om gasskraftverk som eksempel. Hvis den nye regjering ikke sier nei til det, slår den seg selv på munnen, sies det nå. Den lytter ikke til miljøorganisasjonene og den gjør det motsatte av hva den vil, bygge et bærekraftig samfunn.

160 Jo, jeg lytter til miljøorganisasjonene, men jeg vil likevel stille noen spørsmål om det jeg hører: Hvordan kan det ha seg at bygging av to gasskraftverk som skal eksportere elektrisitet til Finland, er slutten på all miljøpolitikk, mens det å ikke bygge vil føre til en bærekraftig utvikling? Hvordan kan gass eksportert i rør til kontinentet være forsvarlig ut fra miljøhensyn, mens gass eksportert i form av
165 elektrisitet til Finland er helt forkastelig? Det snakkes om at dette er en symbolsak. Javel. Men jeg vil snakke realiteter. Samråd er utfordrende å gjennomføre i praksis. Det er en utfordring til den som får råd, men det er like mye en utfordring til den som gir råd.

170 Styring i et moderne samfunn er gjennom en kontinuerlig dialog å skaffe seg et best mulig beslutningsgrunnlag og så fatte beslutninger. Styring er også å innse at samfunnet ikke så lett forklares etter ideologiske klisjeer. Et samfunn er et samspill mellom stat og marked, privat og offentlig, frivillig og kommunal aktivitet. Dette er også samråderett. Derfor er det ingen oppgave for oss å
175 avskaffe markedet. Men markedet må ikke styre oss. Vi er ikke redde for en sterk stat, men vi må passe på at den ikke tar overhånd. Derfor sier vi så mye marked som mulig, og så mye stat som nødvendig. Blir den offentlige staten for stor og uten konkurranse vil den stivne til og bli for dyr. Forrykkes balansen ved at det private markedet blir for sterkt, svekkes likheten og tryggheten.

180

Oddvar Nordli sa noe viktig til ungdommen på lørdag: "Den dagen jeg som gammel trenger hjelp, legg meg ikke ut på anbud. La meg beholde selvspekten." Ja, la Oddvar Nordli og de eldre beholde selvspekten. Vi skal

185 ikke si nei til private helsetilbud, men vi vil ikke at gamle mennesker eller kreftpasienter skal ringe rundt i et marked for å finne fram til billigste tilbud.

Da Samaranch avsluttet Lillehammer-OL, sa han: "The best olympics ever!" Da han avsluttet Atlanta-OL, sa han: "Well done Atlanta". Noe gikk galt i Atlanta.
190 Det gale var at alt ble overlatt til big business. Det har vært mye debatt om dette i Amerika etterpå. Mange røster sier: Kommers og penger har fått overtaket i det amerikanske samfunn. De viser til at andre land har opprettholdt kravet til enkeltmennesker og bedrifters forpliktelser overfor samfunnet, og hevder at USA må tilbake dit. Det må igjen bli moderne å tjene fellesskapets interesser. Og
195 fellesskapet må kreve det. Vi må ha samråderett mellom privat og offentlig. Hvis ikke vil det moralske grunnlaget som samfunnet hviler på gli ut.

På det internasjonale plan er dette like klart. Se på utviklingen siden 70-tallet:

200 1971: USA oppgir fastkurspolitikken.

1979: Reagan og Thatcher vinner valgene og vinner den ideologiske kampen. Markedsliberalismen brer seg.

205 1987: Børsene verden over bryter sammen.

1992: Det europeiske valutasystem bryter sammen.

1995: Den mexicanske pesoen skvises.

210

1996: Kursfall på børsen i New York når det blir annonsert at arbeidsløsheten går ned.

Vi har bak oss en utvikling der ny teknologi kombinert med
215 markedsliberalismens fremmarsj har ført til at det er pengene som styrer verden. Pengene går nå automatisk dit de gir størst avkastning uten hensyn til menneskelige behov. Datamaskinene er programmert inn slik. Datamaskinene tar bare hensyn til kortsiktige interesser til aksjeeiere og spekulanter. For dem er det en dårlig nyhet at arbeidsløsheten går ned. De kvartalsmessige regnskapene
220 er den eneste horisont som teller.

Dette har skjedd fordi politikken ikke har klart å lage regimer for regulering og

koordinering på det internasjonale plan. Fravær av samråderett har ført til
225 markedsliberalismens seier. Vår største oppgave er å være med på å føre verden
ut av denne situasjonen. Vi må bygge et sterkere FN. Vi må lage et helt Europa.
Derfor går vi inn for en utvidelse av NATO i partnerskap med Russland.
Norges forhold til EU er fastlagt gjennom folkeavstemningen. Vi skal bygge på
EØS i neste stortingsperiode. Det betyr ikke at vi er imot EU eller at vi vil gå inn
230 for at EU oppløses. Vi støtter en utvidelse av EU østover. Se for dere Europa
uten NATO og EU. Det ville bli et farlig Europa. Arbeiderpartiet vil at Norge
skal være forankret i det europeiske samarbeidet.

Vi må bygge på ansvarlighet og langsiktighet både i utenrikspolitikk og
235 innenrikspolitikk. Hva er ansvarlighet i den norske virkeligheten?

Det er å bygge på at arbeidet skaper velferden.

Det er å bygge på at det er realressursene som avgjør hvor store oppgaver vi kan
240 løse, ikke pengene. Den viktigste realressurs i et samfunn er arbeidskraft. Det må
fagfolk til for å løse enhver oppgave enten det er i en privat bedrift eller i et
offentlig sykehus. Pumper vi mer penger inn i et samfunn enn vi har
arbeidskraft til å bruke, blir det inflasjon.

245 Økt velferd kan vi bare oppnå ved å ta i bruk ny teknologi eller ved å forbedre
måten vi organiserer arbeidet på.

Alle disse forholdene er det særlig viktig å være klar over som olje- og gassnasjon.
De inntektene vi får fra denne sektoren forteller ikke noe om hvilken
250 produktivitetsvekst vi har i fastlandsøkonomien. Vi kan ikke basere vår velferd
på en ressurs som vil ta slutt. Pumper vi for mye oljepenger inn for å øke det
offentlige tjenestetilbudet, betyr det at flere og flere blir sysselsatt her, mens
næringslivet ellers må bygges ned. Da kan det hende at vi ikke har penger til å
sysselsette så mange innen offentlig sektor den dagen da oljeinntektene
255 begynner å gå ned. Oljeinntektene vil begynne å falle samtidig med at svært
mange flere skal ha pensjonen. Derfor må vi tenke langsiktig. Oppgaven er å ta
de riktige beslutningene tidsnok til å sikre velferd og sysselsetting langt inn i
framtida. Og igjen er det nødvendig å tenke på at olje og gass ikke er fornybare
ressurser. I dag forbruker verden olje tilsvarende hva det tar naturen en million
260 år å gjenskape.

Det kan ikke lenger være tvil om at verden må gjennom et systemskifte. Vi må gå mot et kretsløpssystem der bruk av ikke-fornybare ressurser reduseres. Men
265 verden vil trenge olje og gass i lang tid framover. Det hjelper ikke verdens miljø om vi slutter å produsere olje og gass. Det store spørsmålet er om vi klarer å forvalte inntektene fra olje- og gassvirksomheten på en langsiktig måte. Vi må bruke noe av den statlige kapitalen til å satse på produkt- og kvalitetsutvikling i våre naturlige kretsløpsnæringer, i næringer som bygger på kunnskap og ny
270 teknologi. Vi må satse på å klare vårt eget energiforbruk ved hjelp av vann, vind, sol og bioenergi. Hvis vi samtidig bygger opp et oljefond vil vi stå rustet til å møte omveltningene som må komme i verdensøkonomien. Dette blir et Norge som kan klare framtida og stå oppreist i forhold til verden ellers.

275 Partifeller,

Programkomiteen vil at den neste store oppgaven for Arbeiderpartiet skal være å bygge et økologisk bærekraftig samfunn.

280 Mange konkrete grep må da gjøres. Vi må sikre solidaritetslinja i lønnsoppgjørene. Med høye tillegg vil organisasjonene være tvunget til å kappløpe med konkurrerende organisasjoner og grupper. Og vi må for all del ikke basere oss på at staten skal trekke inn kjøpekraft i form av skatteøkninger hvis tilleggene blir for store. Da vil vi starte en karusell der organisasjonene vil
285 begrunne høye tillegg med at skattene har økt, som igjen fører til at staten øker skattene ytterligere. Da får vi inflasjon, og beskatning av arbeid blir hardere. Men det er jo i motsatt retning vi må gå. Skatten på arbeid må ned. Skatten på forurensning og ressursbruk må opp.

290 Vi må vri beskatningen i grønn retning. Skal vi få til dette, må folk se at noe blir billigere når miljøskattene går opp. Vi må lage en stor pakke. Ikke drive klattepolitikk.

Samferdselspolitikken må vris i grønn retning, som det står i partiprogrammet.
295 Det må bli mer lønnsomt å kjøre kollektivt. Men det er ikke så lett å bruke kollektivtrafikk når den ikke finnes. Derfor må vi kvitte oss med tvangstanker. En av dem er at Norge er som skapt for toget. Toget er som skapt for å transportere passasjerer. Derfor har det sitt fortrinn der det er mye folk. Bygg derfor ut jernbanen i de befolkningsrike delene av landet. Innenfor en ramme
300 på 17 milliarder som nå brukes til vei- og jernbaneforvaltning, må det være mulig

med en vridning slik at vi gir statsstøtte til å bygge ut bybaner.

305 Bilen er som skapt for distriktene. Vi må ta utgangspunkt i det. Energisystemet må bli bærekraftig. Alt el-forbruk må i framtida komme fra fornybare energikilder. Og endelig: Vi må skape et resirkulasjonssamfunn.

Hva er en bærekraftig bedrift? Treforedlingsbedriftene er et godt eksempel. De bruker et fornybart råstoff - skogen - og fornybar energi - vannkraft. Alle
310 miljøskadelige stoffer er ute av prosessen. De lager et produkt papir - som brukes og samles inn igjen og brukes på ny. Slik var det ikke før. Disse bedriftene spydde ut farlige gifter og papiret ble kastet på søppeldynger. Nå tjener bedriftene penger på det motsatte. Slik kan hele samfunnet bli. Programkomiteen går inn for å opprette et miljøfond til å hjelpe andre bransjer
315 gjennom liknende omstillinger. Vi kan gjøre mye i Norge.

Men spørsmålet har også en internasjonal dimensjon. Jeg har nevnt den omfattende spekulasjon med penger som er det viktigste hinder mot langsiktig planlegging og satsing på arbeid og velferd både i den rike og fattige verden.
320 Derfor går programkomiteen inn for å legge en avgift på valutatransaksjoner for å dempe spekulasjonene. Vi vil bruke inntektene til å styrke FN og FNs institusjoner som kan sikre bedre stabilitet i verdensøkonomien; IMF og Verdensbanken. Jeg lover å kjempe for dette i alle internasjonale fora. Fattigdommen er klodens verste fiende, sammen med rikdommen, når den
325 brukes til å trykke de fattige enda lenger ned. Bistanden er et lite bidrag til det motsatte. Programkomiteen går inn for å øke bistanden til en prosent av BNI.

Og vi må gjøre hva vi kan for verdens flyktninger. Men da kan vi ikke la noen ta seg til rette og komme foran i køen. FNs høykommissær vet hvem som bør stå
330 først i køen. Vi vil ha en gjennomgang av norsk flyktningepolitikk. Det kan være at vi praktiserer noen regler for strengt. Men det ville være et stort feilgrep å legge seg på en linje der de som har ressurser til å komme seg til Norges grenser og de som har støttespillere i norske lokalsamfunn får gå foran og utenom regler for hvem som har krav på asyl. Alle skal ha krav på individuell behandling og
335 krav på beskyttelse etter internasjonale regler. Men vi kan ikke la andre gå bakveien, for da klarer vi ikke å hjelpe de som har størst krav på hjelp. Straks landsmøtet har vedtatt programmet vil partiledelsen og den nye justisminister ta ulike grupper i partiet med på råd og gjennomgå den praksis som i dag føres. Vi skal ha en rettferdig, humanistisk og solidarisk flyktningepolitikk.

Partifeller,

Jeg hører ofte folk si at flyktningene, bistanden og støtten til FN går på
345 bekostning av helse- og eldreomsorg i Norge. Men flyktningene er en ressurs.
Hvis alle våre nye landsmenn får mulighet til å gjøre en jobb, kan vi få gjort mer
i helse- og eldreomsorgen. Om vi fjernet u-hjelpen og støtten til FN helt fra
statsbudsjettet, ville vi sitte igjen med de samme problemene i helse- og
eldreomsorgen. For det er ikke mangel på penger som er problemet. Det eneste
350 vi ville oppnå ved å kutte ut å hjelpe flyktninger, gi bistand og støtte FN, er at vi
ville bli fattige som mennesker, fattigere enn de som lever i bunnløs fattigdom.

Internasjonalt har 80-tallet og begynnelsen av 90-tallet vært blodfattig og
utarmet på reformistisk kraft. Forbruket og jakten på status har trengt
355 solidariteten tilbake. Det felles ansvaret har kommet i bakgrunnen, ja til og med
blitt hånt. Nå står vi på terskelen til 2000-tallet. Vi kan ikke leve slik. Isvindene
må varmes opp. Det må igjen våres for solidariteten, humanismen og
medmenneskeligheten. Dette må bygges på også om vi skal klare den andre
utfordringen programkomiteen nevner:

360 - skape et arbeidsliv med plass til alle.

Uttrykket "å gå til jobben" får en spesiell mening først når man ikke har noen
jobb å gå til. Arbeidsledighet er det verste som finnes.

365 Vi må legge vekk gamle dogmer; En av dem som fikk en renessanse på 80-tallet
var at lønningene måtte senkes og at ansettelsestryggheten måtte bli svakere for
at arbeidsgiverne skulle være villige til å ansette flere. Vi skal ikke løse
arbeidsløsheten ved hjelp av lavere lønninger og mindre trygghet, vi skal løse den
370 med økte kunnskaper og nye muligheter.

Et annet dogme er at fagforeningene er bakstreverske og lite villige til
omstillinger. De hører ikke 2000-tallet til. Vi skal ikke knuse fagforeninger, vi
skal bryte gammeldagse oppfatninger. Oppfatninger om at fagforeningene er en
375 hindring for utviklingen er 100 år gammel. De står i veien. Ja, stå i veien Yngve!
Stå i veien for markedsliberalismen.

Et tredje dogme er at likheten må oppgis fordi den nye kunnskapen og

380 teknologien bare kan bli tatt i bruk hvis vi slipper fram de beste. Jeg er av den
motsatte oppfatning. Bedriftene må drives som et lag der alle er like viktige. I
dag kan ikke en bedriftsleder sitte på toppen av en pyramide og kommandere
folk til å bruke sin kunnskap og skaffe seg ny kunnskap. Lagkapteinens oppgave
er å binde kunnskapen sammen slik at man kan få mest mulig ut av teknologien.

385

Vi har ikke noe annet valg enn å bygge på samråderett også i bedriftene, i
kommuneadministrasjonen og på sykehusene. Programkomiteen går inn for et
utvidet solidaritetsalternativ for å få ledigheten ytterligere ned. Markedet klarer
390 ikke å skape full sysselsetting. Derfor kan vi ikke ha markedsbestemte lønninger.
Vi må ha solidariske inntektsoppgjør. Hvis de som har jobb og inntekt viser
solidaritet, kan bedriftene, kommunene og staten ansette flere. Skruv vi
lønningene opp, må bedriftene bruke pengene sine på høyere nominell lønn for
de som allerede har jobb.

395

Fordi markedet ikke klarer å skape full sysselsetting, må staten brukes aktivt.
Staten har nå mye kapital. Denne kapitalen må settes i arbeid. Høyre sier at det
fører til maktkonsentrasjon og en for sterk stat. Vi må svare at det ikke er særlig
lurt å la kapitalen ligge død. Den må ha størst mulig avkastning og skape nye
400 arbeidsplasser. Hvilken bedrift ville med åpne øyne la være å få mest mulig ut av
sin egen kapital. Kan ikke Høyre drive butikk heller? Det moderne
industrisamfunnet krever store og langsiktige investeringer. Det trenger
tålmodig kapital. Det har staten. Hvorfor skal den ikke brukes til å bygge et
sterkt næringsliv som kan føre Norge videre når oljealderen tar slutt?

405

Et tredje element i et utvidet solidaritetsalternativ er satsing på etter- og
videreutdanning. De som står i arbeidsløshetskøen, er ungdom uten utdanning,
det er folk midt i livet eller eldre arbeidstakere som ble slått ut av sin gamle
arbeidsplass uten at de fikk muligheten til å omstille seg til en ny i tide. Jeg sa at
410 utdanningsrevolusjonen demokratiserer samfunnet og bedriftene. Ja, men den
kan også føre til nye klasseskiller. Derfor har vi satset så sterkt på utdanning for
barn og unge. Derfor har turen nå kommet til de voksne. Reformen skal bygge
på en individuell rett. Den skal finansieres i et trepartssamarbeid der stat,
næringsliv og arbeidstakere legger noe i potten. Dersom man ønsker å ta seg fri
415 for å gå opp et nytt løp i livet eller ønsker å kvalifisere seg videre som bedriften
ikke vil betale, skal man ha rett til å trekke på en utdanningskonto som hver
enkelt har. Den rent bedriftsinterne opplæringen bør styrkes og det bør utvikles

420 opplæringsplaner for hver enkelt bedrift som fagforeningen er delaktig i. Dette er selvfølgelig noe som bedriftene fortsatt må betale. Poenget er at vi må lage et løp for livslang læring der det blir naturlig for alle bedrifter å oppgradere de ansattes kunnskaper hele tiden og som gjør det mulig for den enkelte å gå nye veier i livet.

425 En viktig del av denne reformen må være retten til å kunne få dokumentert sine kunnskaper. Erfaringer gjennom mange års arbeid skal kunne gi deg formell fagkompetanse. På den måten kan vi få utnyttet folks arbeidsevne på en mye bedre måte. Tenk bare på hva dette vil bety for vårt helsevesen der det eksisterer vanntette skott mellom profesjonene. Resultatet er mangel på arbeidskraft, og
430 dyr teknologi står uvirksom til tross for at køene er lange. Jeg har lyst til å understreke:

Denne treenigheten av solidarisk inntektspolitikk med lav prisstigning, en aktiv statlig industripolitikk samt satsing på utdanning, vil kunne føre til en sterk
435 vekst i små og mellomstore bedrifter. De er avhengige av stabile rammebetingelser i form av lave priser og renter, de trenger statlig støtte, og de må bygge på høy fagkompetanse og ny teknologi.

Dette er den beste distriktspolitik vi kan ha: skape nye private arbeidsplasser.
440 Altfor mange distriktskommuner er for avhengig av kommunen. Innenfor primærnæringene må vi også gå nye veier. Skogbruket kan gjøre det stort når vi nå skal satse på bioenergi. Vi har gode muligheter til å satse på biologisk jordbruk også beregnet på eksport. Fiskeriene må ikke være redde for kapital og markeder når vi har gode styringsmuligheter gjennom konsesjonsregler. Fisken
445 må selges på et marked, og vi må få mest mulig verdiskaping ut av dette markedet. Da må vi ha kapital og produksjonen må markedsrettes. Det er ikke markedsliberalisme å markedsrette produksjon av varer og tjenester. Hvor ellers skal varer og tjenester selges - hvis det ikke er til folk i et marked. Jeg kan ikke tenke meg noen annen vare der dette er viktigere enn for fisken. Arbeiderpartiet
450 må satse på en bred næringslivsstrategi kombinert med en fortsatt utbygging av offentlig sektor. Dette er distriktspolitik.

Partifeller,

455 Det norske sosialdemokratis oppgave har alltid vært å bygge et anstendig samfunn - et norsk hus med plass til alle. Alle har rett til å delta i byggingen, og

alle som kan har en plikt til å gjøre det. Det er viktig å kreve sin rett. Men hvis alt vi har er det vi krever, ikke hva vi deler, blir vi alle tapere. Dette er sannere enn
460 noen gang. Vi står i fare for å få et samfunn der de som har kunnskaper og kan beherske teknologien blir vinnerne og de andre taperne. Men hvis dette skjer blir alle tapere i neste omgang. Derfor vil vi skape et hus med muligheter for alle. Med ansvar for alle. Et hus der alle får noe fordi alle bidrar med noe. Et anstendig hus.

465 Arbeid til alle. Det er grunnlaget for velferden. Den tredje hovedutfordringen som programkomiteen trekker opp er å fordele velferden rettferdig. Jeg var allerede i åpningstalen inne på det viktigste: eldreomsorgen og helsetilbudene.

470 Vi må også klare å gjennomføre de store skolereformene og gi dem et godt innhold. Det er behov for en målrettet forbedring av studiefinansieringen. Ingen skal behøve å ta opp lån for å gå på videregående skole.

Vi vil arbeide hardt for full barnehagedekning. Når vi har nådd det målet, vil vi
475 starte med å bygge opp noe gratis tid slik at alle barn kan møtes i barnehagene og forberede seg til skolestart.

De borgerlige partiene snakker om kontantstøtte. Vi har Europas høyeste kontantstøtte gjennom barnetrygden. Den vil vi opprettholde. Vi vil ikke ta
480 støtten fra barnehagene for å øke kontantstøtten, slik Høyre går inn for. Hva slags molbopolitikk er dette - øke kontantstøtten for at folk skal få råd til å betale dyrere barnehager? Ingen eksperimenterer med folks hverdag. Barnetrygd og barnehager gir valgfrihet, og det gir trygghet. I stedet for å innbille folk at vårt samfunn har råd til å pøse ut store kontantutbetalinger for at folk ikke skal
485 jobbe, må vi gjøre det mulig for de som vil arbeide å arbeide. Og vi må bruke ressursene på å bedre forholdene for de som ikke har fått del i velstandsutviklingen.

Boligkooperasjonen i Norden har gitt ut en bok om hva som skjer i våre
490 storbyer som ville være nyttig lesning for alle politikere:

"En ny underklasse er på vei. Rusmisbrukere, arbeidsløse, særlig innvandrere uten arbeid, mange enslige mødre og funksjonshemmede, kriminelle og skoletapere uten utdanning og arbeid."

Disse problemene kan man ikke moralisere seg ut av. Vi må bruke klassiske sosialdemokratiske virkemidler, gjøre noe. I boka fokuseres det naturlig nok på boligforhold. Jeg er blitt overbevist om en ny utredning om unges
500 boligproblemer. La oss gripe fatt i dette.

Det er paradoksalt at de borgerlige partiene gjør opphevelse av boligskatten til sin største kampsak. En skatt vi har hatt helt siden 1911 og som de har stemt for i alle år. De burde vite at en opphevelse av denne skatten i en tid da bolig- og
505 eiendomsprisene er på full fart opp, vil kunne føre til ytterligere prisoppgang. Hvem taper på det? Det hjelper ikke ungdommen på Oslo Øst om harabikkja til Lundteigen kan gå rundt huset og skvette helt gratis.

Jeg er overbevist om at nøkkelen til å få gjort noe med volden, er å gå løs på de
510 sosiale problemene som sosial utstøting, kriminaliteten og narkotikaen. Vi må arbeide på bred front. Forebyggende tiltak, bedring av sosiale forhold, politi og mobilisering nedenfra. Vi må ha en mobilisering av alle gode krefter mot det ondet som vold, rus og kriminalitet er. Vi må gjøre det før det er for seint. Kampen kan vinnes nå, ikke når det har kommet for langt. Jeg er redd vi er ved
515 et slikt punkt. Lege Bjørn Ringstad sier til VG:

"Det jeg ser skremmer meg. I Midt-Troms er det lettere enn på mange år å få tak i harde stoffer for en rimelig penge. De harde stoffene florerer. Jeg blir alvorlig betenkt når små bygdesamfunn som man skulle tro lå langt fra urban
520 elendighet, blir rammet så hardt."

Statistikk fra landets krisesentre viser at cirka 5000 kvinner og deres barn søker tilflukt fra menn og kjærester. Aftenposten skrev i går om en undersøkelse fra Danmark som viser at åtte prosent av danske kvinner har vært utsatt for vold fra
525 tidligere ektefelle eller samboer. I Belgia er en ufattelig barnetragedie avdekket og en hel verden er rystet.

Dette må vi ta innover oss også i det daglige politiske arbeidet. Barn som misbrukes og mishandles. Engstelige foreldre. Kvinner som lever med frykt for
530 vold både fra kjente og ukjente menn. Dette er en del av livet rundt oss, og vi verken fatter den - eller får den nødvendige innsikt i den - på partimøter eller i budsjettdebatter. Vi må ut og snakke med folk for å forstå - for deretter å handle. Derfor har jeg bedt Anne Holt lede kampen. Hun har gjennom sine bøker og engasjement vist at hun har sosial innsikt. Hun er en sterk jurist og

politikvinne og hun har evner til å sette tanker i bevegelse.

Partifeller,

540 Dere ville gjøre det norske samfunn en historisk tjeneste ved å stille dere bak og støtte Anne og Regjeringen for å vinne kampen før det er for seint. Vi må mobilisere mer ansvar slik vi er inne på i den fjerde utfordringen som programkomiteen nevner:

545 - skape en større forpliktelse mellom individ og samfunn.

Dette går begge veier. Verdens beste sykelønnsordning kan bare opprettholdes dersom vi er lojal mot den. Slik er det med andre velferdsordninger også. Samtidig skal vi være klar over at folk ikke er lojale hvis samfunnet er organisert
550 på en ufornuftig og ineffektiv måte. Samfunnsmoral og individmoral påvirker hverandre. Derfor må moderniseringen av velferdsbygget forsette slik at folk ser det som meningsfylt å støtte opp om det. Og vi må finne nye løsninger. Helseproblemene kan ikke løses av sykehusene alene. Vi må angripe sykdommen før den oppstår. Derfor er det meningsløst at vi fortsetter å kjøre
555 med piggdekk i byer og bynære områder - som virvler opp støv og asfalt til plage for hundretusener. Vi må få nytt fokus på arbeidsmiljøet. På den måten kan vi spare velferdssamfunnet fra å bli gravd ned i stadig tyngre utgifter. Og vi får et bedre liv. Et bedre liv for alle er vårt mål.

560 Partifeller,

Da jeg presenterte rådslaget om dette programmet, sa jeg at ideologiene er døde - leve ideene. Ja, vi er et sosialdemokratisk parti. Den eneste gjenlevende retningen av sosialismen er sosialdemokratiet. Sosialdemokratiet har kjempet mange
565 kamper - bl.a. mot kommunismen eller realsosialismen som den også kalte seg. Afrikansk sosialisme, pan-arabisk sosialisme, eurokommunismen, sosialismen med et menneskelig ansikt, alle disse retninger har forsvunnet. Den eneste retning som har overlevd to verdenskriger, nazisme, markedsliberalismen på 80-tallet og Berlin-murens fall, er det gode gamle sosialdemokrati. Sosialdemokrati
570 er ikke en ideologi. Men den er ikke uten idealer. Idealene om frihet, likhet og brorskap. Før sa vi: Arbeidere i alle land, foren dere! Nå i en tidsalder der vi ikke bare har atomteknologien som kan utslette oss, men mange andre teknologier som kan gjøre det samme, når vi har en informasjonsteknologi som binder

575 verden sammen, men som også kan manipulere hele verden, må vi si:

- fornuftige mennesker i alle land, foren dere!

Våre partifeller Rabin og Peres prøvde å overvinne alle gamle hindringer og alle
580 ismer enten det var nasjonalisme, rasisme eller fundamentalisme ved hjelp av én
bærende ide: samråderett. Deres visjon var at jøder, palestinere og arabere skulle
styre sammen. Kadafi Zaman er 2. generasjons innvandrere fra Pakistan. Han
sitter i kommunestyret i Lier. Fremskrittspartifolkene sier til ham "Du er OK."
Underforstått at de ikke liker alle de andre. De kjenner Zaman, men ikke de
585 andre. De er redde for det ukjente. Rabin og Peres ville at folk skulle bli kjent
med hverandre. Vi er nødt til å bygge på dette i alle sammenhenger. Vi må finne
en bedre måte å leve på. Du og jeg, vi, alle til sammen.

Det er to ting som bekymrer meg. Det ene er undersøkelsen som AUF fikk laget
590 som viste at ungdommen ikke er interessert i å delta i de politiske partiene. Det
andre er det FAFO har dokumentert om voldens ansikt, at halvparten av
ungdommene i Oslo er engstelige for å gå på kino, diskotek, besøke sentrum av
byen eller reise på T-banen. Hver femte ungdom sier at de har vært redde en
eller flere ganger når de har gått på skolen. Jeg tror ungdom mange andre steder i
595 landet har det på samme måte. Hvis vi blir redde og trekker oss tilbake og heller
ikke tror at politikk nytter, er det fare på ferde. Da er det på tide med politikk på
en ny måte, med fornyet engasjement. 2000-tallets ungdom må ha en oppgave å
kjempe for akkurat som dette århundrets ungdom hadde det med å bygge opp
velferden. Nå må vi bygge om i bærekraftig retning, hos oss og på kloden. Vi må
600 skape et sosialt anstendig hus med plass til alle.

Du og jeg, vi, alle til sammen.

605

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/det-norske-hus>

610